

**Međunarodni znanstveni skup 6. Istarski povijesni biennale,
Poreč, 23. – 25. svibnja 2013.**

U suradnji Zavičajnoga muzeja Poreštine – Museo del territorio parentino, Odjela za humanističke znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli i Državnoga arhiva u Pazinu održan je od 23. do 25. svibnja 2013. u Zavičajnom muzeju Poreštine Međunarodni znanstveni skup 6. *Istarski povijesni biennale* okupivši dvadeset stručnjaka iz Hrvatske, Slovenije i Italije, koji su kroz izlaganja predstavili rezultate svojih istraživanja na temu „*Animalia, bestiae, ferae...*: o životinjama u povijesti na jadranskom prostoru“.

Pozdravne govore okupljenima uputili su ravnateljica porečkoga muzeja Elena Uljančić-Vekić, kancelar Biskupije porečke i pulske Sergije Jelenić, pročelnik Upravnoga odjela za kulturu Istarske županije Vladimir Torbica, zamjenica gradonačelnika Grada Poreča Nadia Štifanić-Dobrilović i rektor Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli Robert Matijašić. Uslijedilo je predstavljanje zbornika radova s prošloga skupa pod naslovom *Domus, casa, habitatio...: kultura stanovanja na jadranskom prostoru*. Zbornik je u ime uredništva predstavila Marija Mogorović Crljenko, dok su o doprinosu zbornika hrvatskoj historiografiji te njegovu sadržaju govorili Maurizio Levak i Ivan Jurković.

Skup je otvorila Marija Mogorović Crljenko (Pula) izlaganjem „Neki aspekti proučavanja životinja prema istarskim srednjovjekovnim i ranonovovjekovnim izvorima“, u kojemu je dala svojevrсни uvod u problematiku skupa. Ustvrdila je da se odredbe o životinjama nalaze u svim istarskim statutima. Statuti propisuju uvjete vezane uz trgovinu životinjama i uza stočarsko partnerstvo, kazne za krađe životinja, potom cijene i uvjete prodaje mesa pojedinih životinja, kao i odredbe o ribarenju, držanju i zaštiti životinja itd. Osim u zakonodavnim aktima, tj. statutima, autorica je istaknula da se vijesti o životinjama javljaju i u mnogim drugim vrstama izvora: od građanskih i kaznenih procesa, oporuka, ženidbenih sporova, otmica i sl., što je i potkrijepila brojnim primjerima.

Klara Buršić-Matijašić (Pula) je u izlaganju „Predmeti oblika ptica s otoka Krka iz razdoblja kasne antike“ prikazala nekoliko predmeta s motivom ptica iz bogate privatne zbirke Itala Samblicha iz Krka. Detaljnije je predstavila kasnoantičke predmete: torkves sa završetkom u obliku ptičje glave, dio brončane fibule oblika ptice te dvije srebrne figure ptičica. Poseban istraživački izazov autorici je predstavljao par minuciozno izrađenih

srebrnih ptičica, veličine tek 1,7x1,2 cm, kojima je teško bilo naći analogiju. Na temelju tek nekoliko rijetkih poznatih sličnih primjera, datirala ih je u kraj 4. st., ali je njihova namjena i dalje ostala nepoznata. Motiv ptice bio je čest i omiljen u prapovijesnim kulturama i antičkoj ikonografiji, kao i kulturama iz vremena kasne antike. Figure u pravilu imaju apotropejsko značenje, a ptice zbog svoje simbolike upućuju na grobne priloge kao ikonografske i sadržajne cjeline, zaključila je Buršić-Matijašić.

„La profilassi delle epizoozie bovine in Istria nella legislazione veneta e austriaca dei secoli XVIII e XIX“ izlaganje je koje je pripremio Rino Cigui (Rovinj). U njemu je istaknuo ozbiljnost problema s kojim se u 18. i 19. st. suočilo istarsko gospodarstvo pojavom epizootija, odnosno epidemija zaraznih bolesti kod životinja. Kronološkim nizanjem najžešćih epidemija, među kojima je najčešća bila goveda kuga, Cigui je jasno naznačio učestalost pojavnosti bolesti i njihove po gospodarstvo štetne posljedice. Sprječavanje širenja zaraznih bolesti u goveda bila je stoga prisutna i u mletačkoj i u austrijskoj legislaturi. Obje su vlasti bile primorane smanjiti odnosno zaustaviti daljnje štete, a to su činile prije svega razvijanjem što djelotvornijega javnoga zdravstva i preventivnim educiranjem stanovništva o osnovnim pravilima higijene. Naglasio je da je u provođenju profilaktičkih i drugih mjera ključnu ulogu imalo prepoznavanje bolesti, odnosno brzina u sprječavanju širenja daljnjega oboljenja.

Prvu sesiju drugoga dana skupa otvorila je Darja Mihelič (Ljubljana) izlaganjem „Nekdanji dogovori o reji živine na ozemlju istrskih mest“. U izlaganju je prikazala nekoliko tipova ugovora koji su regulirali uzgoj stoke na području istarskih gradova u srednjem vijeku. Uz mnoge odredbe u istarskim statutima koje se odnose na životinje, posebno se posvetila onim statutima u kojima se spominje poseban tip partnerstva u vezi sa životinjama – tzv. *socida*. Riječ je o partnerstvu između vlasnika životinje i pastira, u kojemu je vlasnik uložio životinju, a pastir svoj rad: zaštitu ili uzgoj životinje, također i oranje ili vuču. Dijeljenje dohotka među partnerima se razlikovalo od mjesta do mjesta. Drugi, rjeđi tip dogovora u vezi sa životinjama, bio je najam, odnosno *ficus*, koji je povezivao vlasnika i unajmitelja. Najčešće su se u najam davala goveda, a cijena je bila unaprijed dogovorena i stalna. Poseban tip ugovora sklapao se i u vezi magaraca i konjâ.

Jakov Jelinčić (Pazin) je u izlaganju „Krađe životinja u gradivu fonda Općine Novigrad“ prikazao nekoliko kaznenih procesa vezanih uz krađe

životinja u drugoj polovici 16. st. koristeći se spisima načelnika novigradskog komuna koji se čuvaju u pazinskom Državnom arhivu. Osvrnuo se na propise o životinjama u Novigradskom statutu te naglasio da u samim statutarnim odredbama gotovo i ne nalazimo članke koje se tiču krađa životinja. Očito su donositelji statutarnih propisa smatrali da je dovoljno rečeno u propisima o krađi i kažnjavanju za krađu. Jelinčić je detaljnije predstavio tri kaznena procesa protiv kradljivaca sitne i krupne stoke. Zabilježene kazne za počinjene krađe kretale su se od novčanih, pa čak do kazne veslanja na galiji ili izгона s područja općine, što su kazne koje su prema autorovu mišljenju nadmašivale vrijednost ukradenih životinja.

U predavanju „*O ribolovištima...*“ u Prvoj knjizi biskupskih prava Porečke biskupije (*De piscariis... in Libro primo Iurii Episcopali Episcopatus Parentii*)“ Branka Poropat (Poreč) analizirala je isprave o ribolovištima porečke biskupske menze s posebnim osvrtom na one zabilježene u Prvoj knjizi biskupskih prava. Riječ je o kodeksu nastalom krajem 15. i početkom 16. st., koji sadrži prijepise isprava od 8. do 15. st., a odnosi se na posjedovne odnose Porečke biskupije. Od svih ribolovišta detaljnije je obradila ribolovište u Novom Taru (*Turris Nova*) na Mirni, zbog dugogodišnjih sporova koji su se oko njega vodili između biskupske menze i novigradske općine. Prateći podatke u izvorima Biskupijskoga arhiva kroz knjige biskupskih prava te u zasebnim kodeksima posvećenima isključivo predmetnom sporu, autorica je mogla rekonstruirati tijek i razrješenje gotovo pet stoljeća dugoga spora. Osim navedenih izvora, koristila se Kartom ribolovišta na Mirni iz Zbirke karata porečkoga Biskupijskoga arhiva, datiranom ne ranije od 18. st., a na kojoj je prikazala 20 toponima.

U kojoj se mjeri srednjovjekovno gospodarstvo otočnih i kopnenih dalmatinskih komuna oslanjalo na životinje, odnosno proizvodnju i trgovinu životinjskim proizvodima prikazala je Sabine Florence Fabijanec (Zagreb) u izlaganju „Uloga životinja u gospodarskom životu srednjovjekovnih dalmatinskih komuna“. Životinje se u gospodarskom životu navedenih komuna pojavljuju kroz tri glavna prostora: seoski, urbani i divlji, odnosno prostor šuma i mora. U izvorima kojima se koristila dokumentiran je uzgoj odnosno držanje životinja (stoke sitnoga i krupnoga zuba, svinja...), proizvodnja proizvoda životinjskog podrijetla (mesa, mlijeka, sira...), kao i prerada životinjskih materijala. Dotaknula se i pitanja lova i ribolova, a posebno je prikazala značaj izvozne trgovine za dalmatinske komune, posebno Trogir,

Split i Šibenik. Životinje, kao i brojni proizvodi životinjskoga podrijetla, bili su osim za domaće tržište, namijenjeni izvozu na strano tržište na potezu od Italije pa sve do Levanta.

U izlaganju Marije Karbić (Zagreb) „*De porcibus, canibus, piscibus...*“ Životinje u srednjovjekovnim pravnim spomenicima s područja Kvarnera“ analizirane su pravne odredbe koje se odnose na životinje, a zabilježene su u statutima i zakonima nastalim na području Kvarnera tijekom srednjega vijeka. Posebno je razmotrila odredbe tzv. „staroga“ i „novoga“ Krčkoga statuta, Statuta Cresa i Osora, Statuta Rijeke, Kastavskoga zakona i Zakona Veprinca. Razlikovala je pritom nekoliko grupa odredbi vezanih uz životinje – odredbe koje se odnose na gospodarstvo, odredbe koje pripadaju području kaznenoga prava te druge odredbe, kao što su sanitarne mjere i sl. Iznoseći više primjera iz navedenih statuta i zakona prikazala je razlike u tretmanu pojedinih pitanja te koliko im se pažnje poklanjalo u seoskoj (Kastav, Vepri-nac) ili gradskoj zajednici (Rijeka), odnosno otočnoj (Cres, Krk) ili obalnoj zajednici (Rijeka, Kastav). Zaključila je da je na spominjanje životinja u analiziranim statutima i zakonima utjecalo vrijeme i okolnosti nastanka pojedinih pravnih spomenika te da je karakter odredbi bio povezan s karakterom zajednice.

U kojoj je mjeri prisutnost koza u mletačkoj Istri krajem 16. st. utjecala na poljodjelstvo i stočarstvo, ali i na interesne sukobe, prikazala je Lia De Luca (Venecija) u izlaganju „Agricoltura o pastorizia? Scontri d’interessi nell’Istria veneta di fine Cinquecento“. Koze su nedvojbeno bile egzistencijalno i privredno značajne, međutim, riječ je o životinjama koje nisu korištene niti u poljoprivredi niti u trgovini, dapače, stvarale su velike štete te predstavljale stalnu prijetnju poljoprivrednim kulturama, ali i šumama. Držanje koza bilo je stoga pod budnim okom mletačke vlasti. Autorica je pobliže pojasnila prilike u kojima su koze postale simbol sukoba poljodjelstva i stočarstva, dviju bliskih, ali interesno suprotstavljenih djelatnosti kad je bilo u pitanju iskorištavanje zemlje.

Predmet interesa Elene Uljančić-Vekić (Poreč) bile su „Životinje u porečkim novovjekovnim ugovornim odnosima“, a predavanje se temeljilo na istraživanju arhivskoga fonda porečkih bilježnika, koji se čuva u Državnom arhivu u Pazinu, konkretno za razdoblje od 1650. do 1720. Autorica je iščitavanjem notarskih dokumenata pratila prisutnost životinja kod brojnih obitelji te njihovu ulogu u zadovoljavanju potreba prehrane, odijevanja, rada

i prometa, dobivanju sirovina za proizvodnju i sl. U izvorima su najčešće zabilježeni podaci o govedima, odnosno volovima, prije svega zbog njihove velike gospodarske vrijednosti, ali i zbog nameta *karatade*. Također se spominje stoka sitnoga zuba, ovce i koze, dok su ostale manje životinje izuzete iz bilježničkih dokumenata. Podaci koji izniču iz raznih parnica, kupoprodajnih ugovora i ugovora o napoličarstvu rasvjetljavaju prvenstveno gospodarske značajke novovjekovnoga Poreča i okolice.

Niz novovjekovnih tema nastavio je Robert Kurelić (Pula) izlaganjem „Blago na granici: političke, strateške i gospodarske implikacije stočarstva na istarskom poluotoku u šesnaestom stoljeću“. Transhumantno stočarstvo, krađa stoke, sukobi oko vlasništva nad pašnjacima i oko prava ubiranja naknade za ispašu samo su neka od realnosti života na mletačko-habsburškoj granici u 16. st. Stočarstvo u Istri postalo je stoga bitnom odrednicom političkoga i gospodarskoga života u kojem su se prožimali i suprotstavljali interesi lokanoga stanovništva i državnih službenika te, posredno, dužda i austrijskih vojvoda. Ono je bilo znatno više od gospodarske grane jer je u određenim trenucima stajalo u samome centru istarske politike 16. st. određujući ljudske sudbine i u većoj mjeri negoli je to suvremenici bilo jasno, zaključio je Kurelić.

Danijela Doblanović (Pula) je u predavanju „Od istarskog feuda do duždevskog stola: meso i druga hrana životinjskog podrijetla na stolu obitelji Grimani krajem 16. i početkom 17. stoljeća“ prikazala bogatstvo prehrambenih proizvoda koji su iz istarskih feudalnih posjeda i preko njih stizali do stola dužda Marina Grimanija i duždevke Morosine Morosini u Veneciju. O tome svjedoči bogata korespondencija pohranjena u venecijanskom *Archivio di Stato*, kao i drugi izvori iz toga razdoblja (razna izvješća, popisi i dr.) zahvaljujući kojima su analizirani prehrambeni interesi tada najvišega mletačkoga plemstva – duždevke obitelji. Analizom je potvrdila prisutnost ptica i divljači u patricijskoj kuhinji, prema tadašnjem shvaćanju hrani rezerviranoj za više slojeve, kao i prodiranje seoske kuhinje u patricijsku.

Izlaganjem Eliane Biasiolo (Venecija) „Furti di animali ed altri beni nell'Istria di fine '600: riflessioni sulla figura del «barighello di campagna»“ započeo je poslijepodnevni dio skupa. Naglasila je da se krajem 17. st. diljem Istre povećao broj krađa, a najčešće su se krali volovi, životinje o kojima je ovisilo istarsko gospodarstvo. Kako bi se ugroženo stanovništvo zaštitilo od nasilnika i kradljivaca, općine na čijem su se teritoriju doga-

dale krađe, ali i sami vlasnici životinja, slali su u Veneciju brojne molbe za pomoć. Autorica je posebno analizirala zahtjeve pristigle s područja općina Bale, Rovinj, Pula i Vodnjan, a u kojima se tražilo uspostavljanje funkcije *barighello di campagna*, odnosno čuvara koji je okupljao skupinu ljudi zaduženih za obranu od učestalih krađa na tim područjima. Iz njihovih zahtjeva, zaključila je autorica, iščitava se istarska zbilja s kraja 17. st.: odnos starih i novih stanovnika, odnos poljodjelstva i stočarstva, odnos općina, vlasnika i mletačkih predstavnika prema problemu krađa i sl.

„Motiv lova u *Dubrovniku ponovljenom*“ naslov je izlaganja Slavice Stojan (Dubrovnik), u kojemu je analizirala motiv lova u baroknom epskom spjevju iz 17. st. dubrovačkoga diplomata i pjesnika Jakete Palmotića Diorića. Izlaganje se temeljilo na analizi književnoga djela, ali i konzultiranju arhivskih dokumenata. Jedno od središnjih mjesta Palmotićeva spjeva prikaz je lova sultana Mehmeda IV. Lovca i njegove svite u okolici Plovdiva, a osobitu važnost pjesnik je pridao dotad nevidenim svečanosnim običajima i ceremonijalu. Motiv lova prikazan je prvenstveno kao besmisleni pomor životinja, s moćnom asocijacijom na ljudski pomor podsjećajući na katastrofu nakon velikoga potresa u Dubrovniku 1667. godine. Ujedno je to metafora mogućega nepovoljnoga ishoda najveće političke krize u odnosima Dubrovačke Republike i osmanske države.

Slijedilo je izlaganje Dragice Čeč (Kopar) „Civiliziranje mestnega prostora: delovanje društva za varstvo živali v Trstu“. U njemu je autorica, koristeći se prije svega novinskim gradivom iz 19. i početka 20. st., prikazala pojavu društava za zaštitu životinja, a posebno se dotaknula Društva za zaštitu životinja u Trstu. Takva društva nastala su kao odraz novoga standarda i društvenih kretanja srednje klase, gdje se osuđivao svaki oblik nasilja, pa tako i nasilje nad životinjama. Nasilje nad životinjama bilo je sankcionirano zakonom, a prevencija nasilja provodila se edukacijom i nagrađivanjem pojedinaca za dobro ophođenje prema životinjama. Posebno su u fokusu društva bile domaće životinje, ptice te životinje koje su prisilno dopremane u grad radi gospodarske koristi. Autorica je zaključila da je pojava takvih društava pridonijela civiliziranju urbanoga prostora.

O životinjama u numizmatici govorio je Giovanni Paoletti (Trst) u izlaganju „Animali nella numismatica nell'Adriatico settentrionale“, posebno se osvrnuvši na numizmatiku s područja Mletačke Republike, Akvilejskoga patrijarhata, Goričke grofovije i Tršćanske biskupije. Iznio je niz podataka

o povijesti mletačkoga kovanja novca, s posebnim osvrtom na pojavu figure lava, simbola zaštitnika Venecije sv. Marka, na mletačkim kovanicama od 14. st. nadalje. Obradio je i kasnosrednjovjekovne kovanice s prikazom orla iz Akvileje, kao i niz goričkih i tršćanskih kovanica s prikazima orla, janjeta i jednoroga. Osim kovanica, autor je predstavio i nekoliko istarskih i tršćanskih primjera medalja iz 19. i 20. st. na kojima je također dokumentirana bogata i raznolika alegorijska prisutnost životinja.

Sudionici su drugoga dana održavanja skupa uz stručno vodstvo Ivana Matejčića imali prilike razgledati zoomorfne detalje u ikonografiji kompleksa Eufrazijeve bazilike.

Posljednji dan skupa otvorio je Denis Visintin (Pazin) izlaganjem „Il patrimonio zootecnico e la campagna istriana in epoca veneziana“ u kojemu je prikazao ukupnost stočarske proizvodnje u Istri u vrijeme mletačke vlasti. Govorio je o rasprostranjenosti krupne i sitne stoke te načinima uzgoja i iskorištavanja, pri čemu je posebnu pozornost posvetio pitanju ispaše te ugovorima u kojima su predmet bile životinje. Životinje su u pravilu korištene za rad u polju, prijevoz roba, dobivanje gnojiva i niza proizvoda životinjskoga podrijetla. Naglasio je da je problem nedostatka stoke u povijesti, odnosno neuravnoteženoga odnosa između broja životinja i produktivne površine, bio stalna značajka agrarne povijesti Istre i njezine nerazvijenosti.

„Domaće životinje u općini Piran prema popisu stanovništva iz 1910. godine“ naslov je izlaganja što ga je održao Ivica Pletikosić (Piran), a u kojemu je govorio o teritorijalnoj rasprostranjenosti domaćih životinja u piranskoj općini koristeći se podacima iz posljednjega austro-ugarskoga popisa stanovništva. U piranskom arhivu sačuvano je oko 1900 upisnika za piransku općinu, koja je tada obuhvaćala i katastarske općine Kaštel i Savudriju, danas u sastavu Republike Hrvatske. Zahvaljujući analizi podataka o domaćim životinjama sačuvanim u upisnicima, napravljeno je nekoliko kartografskih prikaza općine Piran, s jasnim razlikovanjem ekonomije veleposjeda u odnosu na ekonomiju sitnoga posjeda, što je autoru omogućilo nove spoznaje o tom prostoru početkom 20. st.

Milan Radošević (Pula) u radu je pod nazivom „Gambuzija – ribica koja je Istru »oslobodila« malarije“ predstavio povijest introdukcije plemenitih ribica gambuzija (*Gambusia holbrooki*) na istarsko područje, a koje su tijekom 20-ih i 30-ih godina 20. st. postale glavna larvicidna metoda u istarskim antima-

larijskim kampanjama. Za dopremanje gambuzija na istarsko područje, pa i europsko uopće, bio je zaslužan biolog dr. Massimo Sella, od 1925. ravnatelj rovinjskoga Instituta za biologiju mora. U suradnji s općinskim liječnicima ribice su uspješno implementirane u malarična područja, a doprinos nove metode u suzbijanju malarije na istarskom području bio je izrazito velik. Istra je time, zaključio je Radošević, uz ostale malarične krajeve Kraljevine Italije, postala svojevrsan "laboratorij" koji je omogućio da se gambuzije rasprostrane i u ostale zemlje europskoga kontinenta koje su se susretale s problemom malarije.

Najzanimljivije teme vezane uz životinje i medicinu s posebnim osvrtom na primjere s područja jadranske obale prikazao je Željko Dugac (Zagreb) u radu „Životinje kao izvor istraživanja u povijesti medicine“. Dotaknuo se pitanja bolesti vezanih uz životinje, ali i primjera životinja vezanih uz liječenje bolesti. Ustvrdio je da pojedine medicinske struke koriste životinje kao pogodan medij za svoja istraživanja. Međutim, osim isključivo znanstvenih okvira, životinje su za povijest medicine zanimljive i zbog važnoga mjesta u brojnim predodžbama o nastanku bolesti i zaštiti od nje, koje su vezane uz ono prastaro, naslijeđeno, tzv. narodno. Istaknuo je da u tom smislu narodna medicina pridaje posebnu ulogu životinjama i njihovu utjecaju na ljudsko zdravlje, pa tako životinjski dijelovi postaju lijekovi i ljekovita sredstva, ali poprimaju i nadtjelesni oblik, uobličavaju bolest i nepogodu koja djeluje na ljudsko tijelo.

Tijekom tri dana trajanja skupa sudionici su održali izlaganja o životinjama i njihovoj ulozi kroz povijest na prostoru jadranske regije u širokom razdoblju od kasne antike do 20. st. Skup je, kao i prijašnjih godina, bio posvećen temi iz povijesti svakodnevice, a autori su u svojim izlaganjima razmotrili ulogu i značaj životinja prvenstveno u gospodarskoj povijesti, ali i u povijesti medicine, književnosti i sl. Izlaganja su bila popraćena raspravama u kojima su sudionici mogli razmijeniti podatke, obaviti komparativne analize ili doći do novih saznanja, što je umnogome oplodilo rad skupa. Istraživanja o životinjama su, uz iznimku nekoliko izdanja i radova koji se bave ovom tematikom, do sada zanemarivana u hrvatskoj historiografiji pa će radovi u pripremi za sljedeći zbornik zasigurno dati poticaj novim istraživanjima.

Skup su organizatori zaključili najavom teme sljedećega znanstvenog skupa (vjera, vjerovanja, duhovnost), a poslijepodne su sudionici uz vodstvo

Gaetana Benčića razgledali crkvu Majke Božje na Božjem polju, crkvu sv. Nikole u Rakotulama i sv. Petra u Trvižu.

Elena Poropat Pustijanac

Međužupanijski stručni skup za učitelje povijesti *Nastava povijesti usmjerena prema ishodima*, Rijeka, 29. kolovoza 2012.

U organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje u Rijeci je 29. kolovoza 2012. održan stručni skup za učitelje povijesti u osnovnim školama Istarske, Primorsko-goranske i Ličko-senjske županije. Tema skupa bila je *Nastava povijesti usmjerena prema ishodima*.

Skup je otvorila Marijana Marinović iz Agencije za odgoj i obrazovanje, ispostava Rijeka, koja je održala predavanje „Metakognitivno znanje u revidiranoj Bloomovoj taksonomiji“. Marinović je objasnila kognitivno, afektivno i psihomotorno područje Bloomove taksonomije te se osvrnula na ključne riječi iz svakoga područja. Analizirala je glagole koji se koriste u kognitivnom području taksonomije i objasnila pitanja koja se mogu postaviti učenicima uz pripadajuće glagole. Afektivno područje Bloomove taksonomije odnosi se na stavove, zamjećivanje fenomena, svijest, sposobnost slušanja i selekciju pozornosti. Treći dio taksonomije odnosi se na psihomotorno područje i uključuje fizičko kretanje, koordinaciju i motoriku. Razvoj psihomotornih vještina mjeri se brzinom, preciznošću, točnošću procedure i tehnikom. Drugi dio svojega predavanja Marinović je posvetila višestrukim inteligencijama i načinima učenja. Analizirajući knjigu Thomasa Armstronga *Višestruke inteligencije u razredu* (Zagreb 2006.) Marinović je obradila osam vrsta inteligencija (lingvistička, logičko-matematička, prostorna, tjelesno-kinestetička, glazbena, interpersonalna, intrapersonalna i prirodoslovna) te navela nastavne aktivnosti koje bi učitelji mogli primijeniti u učionici.

Predavanje „Novi pristupi tumačenju fenomena nacije i nacionalizma“ održao je Željko Holjevac s Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Devetnaesto je stoljeće bilo vrijeme širenja ideja slobode i jednakosti, ali i vrijeme u kojem su se postupno oblikovale moderne nacije u Europi i izvan nje. O postanku modernih nacija postoje brojne teorije, ali se sve one